

Wspomnienie o Profesor Annie Pałubickiej (15 listopada 1947 — 21 stycznia 2026), w latach 2015–2018 redaktorce naczelnej kwartalnika „Sensus Historiae”

In Memory of Professor Anna Pałubicka (November 15, 1947—
January 21, 2026), Editor-in-Chief of *Sensus Historiae* from 2015 to
2018

GRZEGORZ A. DOMINIAK
grzegorz.a.dominiak@post.pl
ORCID: 0009-0008-7064-8976

MACIEJ BUGAJEWSKI
maciej.bugajewski@amu.edu.pl
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID: 0000-0003-4016-917X

Spółeczność naukowa skupiona wokół czasopisma „Sensus Historiae” ze smutkiem i wielkim żalem przyjęła wiadomość o śmierci wybitnej uczonej i filozof, Profesor Anny Pałubickiej.

Od początku istnienia „Sensus Historiae” (od roku 2010), niemal do ostatnich dni, Profesor wspierała czasopismo. Jako członkini jego rady naukowej dbała o poziom naukowy, a jako recenzent tekstów publikowanych na łamach kwartalnika wpływała na ich jakość merytoryczną. Wreszcie, gdy w latach 2015–2018 była redaktorką naczelną „Sensus Historiae”, troszczyła się nie tylko o merytoryczną zawartość naukową kwartalnika, ale także dbała o wysokie standardy etyczne. Kierowała z taktem i dużą empatią pracą zespołu redakcyjnego. Współpracowała z radą naukową i edytorsko z ówczesnym wydawcą „Sensus Historiae”, Oficyną Wydawniczą Epigram. We wstępie do tomu XIX (2015/2) [„Od redakcji”], który był Jej deklaracją programową, pisała, że kwartalnik pozostanie, tak jak wcześniej, głównie poświęcony „problematyce historycznej”. Profesor Anna Pałubicka ceniła bowiem historyczne badania empiryczne i konsekwentnie uważała wysi-

© 2025. The Author(s). Published by Adam Mickiewicz University in Poznań, 2026. Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons license (CC BY-SA 4.0) Attribution-ShareAlike 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>).

*Artykuł nadesłany: 23.03.2026; nadesłany po poprawkach: 06.05.2026; zaakceptowany: 11.05.2026.

łek badawczy historyków — realizowany zresztą w różnorodny sposób — za niezbędny poznawczy fundament dla wszelkiego namysłu i refleksji nad kondycją nauk historycznych. Uwzględniając zaś dodany podtytuł „Studia Interdyscyplinarne”, dodawała, że łamy „pozostaną otwarte na historyczne studia interdyscyplinarne, w szczególności zaś z zakresu nauk o kulturze”. Ta deklaracja odpowiadała Jej głównym zainteresowaniom i dokonaniom badawczym w dziedzinie filozofii nauki oraz filozofii kultury.

Pod redakcją Pani Profesor czasopismo pozostało „przestrzenią prezentacji” doświadczeń poznawczych historyków i prowadzonych przez nich badań. Było też nadal miejscem konfrontowania dokonań historii z dociekaniami metodologicznymi i metanaukowymi, ze szczególnym uwzględnieniem filozofii nauk humanistycznych jako dziedziny kultury, co było przełożeniem w tym aspekcie Jej osiągnięć z filozofii kultury na właściwy i niepowtarzalny dla Niej sposób prowadzenia i kierowania kwartalnikiem.

We własnej refleksji nad nauką historii oraz dokonaniem historyków Profesor Anna Pałubicka nawiązywała do tradycji szkoły poznańskiej, pozostającej — dodajmy — pod wpływem szkoły lwowsko-warszawskiej, w tym szczególnie logiki semantycznej Kazimierza Ajdukiewicza. Historia jako część kultury była zatem rozumiana przez Panią Profesor przede wszystkim z perspektywy epistemologicznej.

Stąd kwartalnik „Sensus Historiae” pod Jej redakcją zawierał również publikacje z filozofii kultury, epistemologii, filozofii nauk humanistycznych i metodologii historii, dopełniając tym samym teksty prezentujące osiągnięcia tradycyjnie pojętych badań historycznych. Utrwalał się tym samym i rozszerzał wcześniej zaistniały w czasopiśmie zakres problemowy wokół wyników „rzetelnych badań empirycznych” — i taki był zamysł redaktor naczelnej. Badania historyczne ludzkich działań i ich skutków, Jej zdaniem, uwydatniały doniosłość dla poznania historycznego badania świadomości jako mentalnego zbioru „motywów” aktywności ludzkiej i ich skutków „uświadamianych” bądź „nieuświadamianych”, ale obiektywnie zachodzących i empirycznie poznawalnych.

Dla Profesor Anny Pałubickiej — przy właściwym dla Niej filozoficznym oraz historyczno-kulturowym namysle nad dziejami i historią jako częścią kultury — najważniejszym zadaniem historyków było poznawanie mentalności wspólnoty danej historycznej społeczności i tym samym odnoszenie się w ich badawczej aktywności do świata wartości nie tylko byłej, przeszłej społeczności, ale również do wartości współczesnego im świata, w którym uczestniczą i są uwikłani, znowu: świadomie lub nieświadomie. Profesor zdawała sobie tym samym sprawę z tego, że wiedza będąca efektem poznawczego wysiłku historyków pozostaje w dużej mierze podatna na manipulację (świadomą im lub nie), wynikającą nie tylko z trudności badawczych właści-

wych naukom historycznym, ale głównie z uwikłania historyków i ich poznawania we własny, współczesny im świat wartości. Podkreślała, że ten sposób stanowienia poznania przeszłości/dziejów przez nauki historyczne, tj. przez odniesienie i uwikłanie w świat wartości (światy mentalne historyków i działających ludzi w dziejach, które historycy badają), czyni wiedzę historyczną z istoty podatną na „nadużycia intelektualne dokonywane wobec i na przeszłości”. Zaliczała do nich nadinterpretacje historyczne oraz wszelkie konstrukcje retoryczne i ideologiczne „przekraczające horyzont wiarygodności stanowiący i pielęgnowany w historii akademickiej, wyznaczony przez kontrolę empiryczną, której poddane są formułowane sądy”. Tym samym — wbrew niektórym możliwym opiniom — poświadczała własną wysoką ocenę historii jako nauki empirycznej i dokonań historyków w tej mierze.

To, że badania historyczne, należne historii, wymagały empirycznego potwierdzenia, nie było jednak Jej zdaniem wystarczające dla uwiarygodnienia ich poznawania przeszłości. Wymagały one bowiem zarazem „przemyslenia problemu dostępu empirycznego do mentalności drugiego podmiotu”, metanamysłu nad badaniami historycznymi i historią jako częścią kultury w perspektywie problemów specyficznie stawianych przez filozofię kultury.

Jeśli zatem przekonania powszechnie używane w danej historycznie społeczności mogą być zarazem przedmiotem poznania historycznego, to zdaniem Profesor Anny Pałubickiej, przekonania te są dane jako historyczna wspólnota znaczeń, „która umożliwi rozumienie nawzajem podejmowanych działań, porozumienie między jej członkami oraz wszelkie interakcje międzyludzkie”. W takim ujęciu poznawanie przeszłych dziejów, nawet skupione tylko na empirycznym i metodycznym badaniu tego, co się wydarzyło, historyk urzeczywistnia nie tylko poprzez własną aktywność poznawczą. Jego badanie przeszłości jest i w pewnym sensie twórcze zarazem. Zdaniem Profesor, historyk sięga po twórczy „konstruktywizm”, by zmniejszyć niedostatki poznawcze wynikające z uwikłania własnego i działających w dziejach „podmiotów” w różne światy wartości. Tak rozumiana perspektywa badawcza historii „pragnie oddziaływać na współczesnych środkami przede wszystkim intelektualnymi: poprzez przedkładanie rzetelnego zrozumienia zniuansowanej przeszłości kulturowej nad emocjonalną manipulację przeszłością. Osiągnięcie tego celu jest [...] możliwe za pomocą metod racjonalnych, podlegających kontroli w postępowaniu epistemologicznym”. I dodaje: „Zarysowana perspektywa badań nauk historycznych o kulturze zrywa z przekonaniem, iż badania historyczne nie mają nic wspólnego z teraźniejszością, a historia może być uprawiana na sposób antykwaryczny — jak powiedziałby Fryderyk Nietzsche. Okazuje się wręcz przeciwnie: przez badania historyczne prowadzi droga do rozumienia współczesności, przy jednoczesnym zachowaniu wszelkich odrębności między myśleniem badacza, bada-

nego podmiotu historycznego oraz nas współczesnych”. W tym przekonaniu oddany zostaje, obok docenienia empirycznego wysiłku badawczego i twórczego historyków, równie istotny rys namysłu filozoficznego Profesor Anny Pałubickiej – jej zaangażowanie we współczesną kondycję poznawczą historii jako nauki. Widomym znakiem tego zaangażowania było podjęcie się kierowania i redagowania czasopismem „Sensus Historiae” zgodnie z własnymi przekonaniem badawczymi i filozoficznymi, i to w okresie trudnym dla nauk humanistycznych, gdy tradycyjnie pielęgnowane ich zakotwiczenie w racjonalnych i krytycznych metodach badań było czasem podważane, a nawet negowane z pobudek pozanaukowych.

Nadal aktualny pozostaje apel zgłoszony w chwili podjęcia przez Nią funkcji redaktorki naczelnej, skierowany do autorów i czytelników kwartalnika: „My, współcześni, żyjąc w świecie pluralizmu aksjologicznego, wiarygodność całościowej narracji możemy osiągnąć już chyba w inny sposób, tj. w procesie uzgadniania odbywającego się w gronie specjalistów-ekspertów. Możemy, mówiąc wprost, wynegocjować interpretację wiarygodną dla czasów, w których żyjemy, jedną lub kilka równorzędnych. Zupełnie innym problemem jest pytanie: czy korzystamy z tej możliwości?”.

Grzegorz A. Dominiak
Oficina Wydawnicza Epigram

Maciej Bugajewski
Redaktor Naczelny „Sensus Historiae”

CONFLICT OF INTEREST STATEMENT: The Authors declare that there was no conflict of interest in this study.

AUTHOR'S CONTRIBUTION: The Authors is solely responsible for the conceptualization and preparation of the article.

Autorzy:

GRZEGORZ A. DOMINIAK — doktor nauk humanistycznych. Autor, redaktor oraz współredaktor publikacji z filozofii i nauk historycznych. W latach 2001–2018 redaktor naczelny kwartalnika „Filo-Sofija”. Współzałożyciel czasopisma „Sensus Historiae” i jego edytor w Oficynie Wydawniczej Epigram (od 2010 r. do marca 2025 r.).

MACIEJ BUGAJEWSKI — dr hab, profesor uczelni na Wydziale Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zajmuje się zagadnieniami metodologii historii, historii historiografii, teoretycznymi problemami pamięci historycznej. Wybrane publikacje: *Brzemień przeszłości. Zło jako przedmiot interpretacji historycznej*; *Historiografia i czas. Paula Ricoeura teoria poznania historycznego*; *Historyczna wspólnota słowa. Rozważanie z teorii historii*.